

3- Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden...

Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikayetlere başlarlar. İşte o şekva ve şikayetlerin hedefini değiştirmek için esbab vaz'edilmiştir. Çünkü kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor.

Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikayetlere başlarlar.

“Yalnız Gafil ve Cahil Olanlar...”

Buradaki **gafil** ve cahil olanlar dersin başında zikredilen gafil ve cahillerdir: “Ey daire-i esbabdan zuhur eden işleri, hâdiseleri esbaba isnad eden gafil, cahil! Yani sebeplerde takılan o sebeplerin arkasında iş gören Kudret-i Ezeliye-yi göremeyen insanlardır.

Mesela hastalık gelir; o sadece acıyı görür. Musibet gelir; sadece kaybı görür. Ölüm gelir; sadece ayrılığı görür. Halbuki her hâdisenin görünen yüzü başka, arkasındaki hikmet yüzü başkadır.

Hikmeti Göremeyince Şikâyet Başlar

İnsan hikmeti görmeyince, hâdiseyi zulüm zanneder. Rahmeti görmeyince, musibeti düşman zanneder. İmtihani anlamayınca, kaderi haksızlık zanneder. Hâlbuki bazen hastalık günahlara kefarete olur. Bazen musibet insanı gafletten uyandırır. Bazen kayıp, daha büyük bir zarardan korur. Bazen acı, kalbi dünyadan koparıp Allah'a çevirir.

İşte o şekva ve şikayetlerin hedefini değiştirmek için esbab vaz'edilmiştir.

Sebepler Niçin Perde Yapılmıştır?

İşte bu yüzden sebepler vaz'edilmiştir. Yani hastalık mikrop perdesiyle gelir. Ölüm ecel ve

hastalık perdesiyle gelir. Yangın ateş perdesiyle gelir. Zarar dikkatsizlik, ihmal, tabiat şartları veya insanların hatası perdesiyle gelir. Böylece gafil insanın şikâyeti doğrudan Allah'ın kudretine yönelmez; zahirde sebebe yönelir.

Doktor ve Ameliyat Misali

Bir doktor hastanın kangren olmuş parmağını keser. Bu olaya bakan biri, “Bu doktor, adamın parmağını kesti” diyebilir. Fakat hikmeti bilen der ki: “Hayır, doktor parmağı değil, hastanın hayatını kurtardı.” İşte bazı ilahî fiiller de ilk bakışta acı görünür; fakat arkasında rahmet vardır. Gafil insan bu rahmeti göremediği için şekvaya başlar.

Anne ve Acı İlaç Misali

Bir anne çocuğuna acı ilaç içirir. Çocuk ağlar, “Annem bana kötülük ediyor” zanneder. Halbuki anne merhametinden dolayı o ilacı verir. Çocuğun ağzında acılık vardır; annenin kalbinde ise şefkat vardır. Aynen bunun gibi, bazı hâdiseler bizim nefsimize acı gelir; fakat kaderin arkasında rahmet, hikmet ve terbiye vardır.

Yağmur ve Çamur Misali

Yağmur rahmettir; fakat yolda yürüyen adamın elbisesini çamur eder. Gafil adam sadece çamuru görür, yağmura kızar. Çiftçi ise aynı yağmurla tarlasının dirildiğini görür, şükreder. Demek aynı hâdise birine zahmet, diğerine rahmet görünür. Fark hâdisede değil, bakıştadır.

“Şekva ve Şikâyetlerin Hedefini Değiştirmek İçin”

İnsanın dar nazarı bazı işlerde Allah'ın rahmetini hemen göremez. Bu yüzden sebepler, şikâyetin hedefini değiştirir. Mesela biri hastalanınca mikrop, soğuk, ihmal, yanlış beslenme gibi sebepleri görür. Bir zarara uğrayınca insan hatası, tedbirsizlik, tabiat şartları gibi perdeleri görür. Böylece doğrudan “Allah bana bunu niye yaptı?” demekten bir derece korunur.

Çünkü kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor.

Tohum ve Çürük Zemin Misali

Mesela kaliteli bir buğday tohumu alırsınız. Fakat onu taşlık, tuzlu, sert ve susuz bir zemine ekersiniz. Sonra da beklersiniz ki o tohum gür bir ekin olsun. Fakat ekin ya hiç çıkmaz ya da zayıf çıkar. Burada tohum Allah'ın yaratmasıyla hayat taşıyan bir vesiledir; toprak da bitmeye mahal olan bir sebeptir. Fakat o toprağın kabiliyeti zayıf olduğu için netice eksik görünür. Şimdi insan “Niçin ekin çıkmadı?” diye şikâyet edecek olsa, şikâyetin hedefi toprağa döner. Çünkü kusur toprağın kabiliyetsizliğinden ve ekim yapan kişinin yanlış tercihindedir. Allah'ın âdeti, her tohumu her zeminde bitirmek değildir. Kul, hikmet dairesinde sebebin en

uygununu aramakla mükelleftir.,

Çürük Yumurta ve Cıvciv Misali

Bir kimse cıvciv çıkarmak için kuluçkaya yumurta koyar. Fakat yumurtalar bayat, döllenmemiş veya bozulmuş ise, kuluçka sıcaklığı tam olsa bile cıvciv çıkmaz. Burada yumurta sebeptir; cıvcivi yaratan ise Allah'tır. Fakat cıvciv çıkmadığında kusur yumurtanın kabiliyetsizliğine döner. İnsan "Niçin Allah cıvciv yaratmadı?" diye şikâyet edeceğine, "Ben kabiliyeti olmayan yumurtayı kuluçkaya koymuşum" demelidir. Çünkü Allah o yumurtaya cıvciv olmaya elverişli bir istidat vermemiştir veya o istidat bozulmuştur. Kusur, sebebin bozukluğunda ve onu seçenin tedbirsizliğindedir.

Hasta Fidan ve Meyve Misali

Bir bahçıvan elma bahçesi kurmak ister. Toprağı güzeldir, suyu vardır, güneşi yeterlidir. Fakat diktiği fidanlar hastalıklı, kökü zayıf veya aşısı bozuk olursa, ağaç büyüse bile meyve ya az olur ya kalitesiz olur ya da hiç olmaz. Burada ağacın meyve vermemesi Allah'ın kudretinde bir noksanlık değildir. Kusur, fidanın kabiliyetsizliğindendir. Allah sağlam fidanı, uygun toprağı, doğru bakımı meyveye vesile kılmıştır. İnsan bozuk fidanı seçerse, sonra meyvesizlikten şikâyet etmeye hakkı olmaz.

Yanlış İlaç ve Şifa Misali

Bir hasta doktora gitmeden, kendi kafasına göre ilaç kullanır. Hastalığı mideyle alakalıdır ama o başka bir rahatsızlığa ait ilaç içer. Sonra iyileşmeyince "Niçin şifa bulmadım?" diye şikâyet eder. Halbuki ilaç sadece sebeptir; şifayı veren Allah'tır. Fakat Allah her ilacı her hastalığa şifa kılmamıştır. Kusur ilacın o hastalığa uygun olmamasındadır ve onu yanlış kullanan kişidedir. İlaç şikâyete mahal olur; insanın doğrudan ilahî rahmete itiraz etmesini engeller.

Ehliyetsiz Doktor ve Tedavi Misali

Bir hasta, işinin ehli olmayan birine gider. Yanlış teşhis konur, yanlış tedavi uygulanır, hastalık daha da ilerler. Burada şifa vermeyen Allah değildir; bilakis kul yanlış sebebe müracaat etmiştir. Doktor sebep dairesinde bir vasıta. Eğer o vasıta ehliyetsizse, ortaya çıkan kusur onun kabiliyetsizliğinden ileri gelir. İnsan "Niçin şifa gelmedi?" demeden önce, "Ben doğru doktora, doğru teşhise, doğru tedaviye gittim mi?" diye kendini hesaba çekmelidir.

Usta Olmayan Marangoz ve Bozuk Kapı Misali

Bir adam evine kapı yaptırmak ister. Fakat işi bilmeyen bir marangoz seçer. Marangoz ölçüyü yanlış alır, tahtayı çürük seçer, menteşeyi eğri takar. Sonra kapı kapanmaz. Şimdi adamın "Niçin kapı düzgün olmadı?" diye şikâyeti marangozadır. Çünkü kusur marangozun kabiliyetsizliğindendir. Tahta, çivi, menteşe ve usta sebeptir; neticeyi halk eden Allah'tır.

Fakat Allah'ın âdeti, ustalık gerektiren bir işte ehil olmayan eli güzel neticeye sebep yapmak değildir.

Bozuk Saat ve Zamanı Yanlış Gösterme Misali

Bir saat düşünün. Pili zayıf, mekanizması bozuk, ibresi gevşek. Böyle bir saat yanlış vakti gösterir. İnsan “Zaman niçin yanlış?” demez; “Saat bozuk” der. Aynen bunun gibi bazı hâdiselerde kusur kaderin hükmünde değil, insanın kullandığı sebebin bozukluğundadır. Saat zamanı yaratmaz; sadece gösterir. Sebep de neticeyi yaratmaz; sadece ona perde olur. Perde bozuksa görüntü bozuk görünür.

Kirli Cam ve Güneş Misali

Güneş tertemiz ışığını gönderir. Fakat pencere camı kirli, çatlak veya isli ise içeri giren ışık soluk ve lekeli görünür. Akıllı insan güneşe kızmaz; camı temizler. İşte bazı nimetler de böyledir. Allah'ın rahmeti gelir; fakat kulun kabiliyetsizliği, yanlış tercihi, günahı, tedbirsizliği veya sebebin bozukluğu o rahmetin güzel görünmesine perde olur. Kusur güneşte değil, camdandır. Kusur rahmette değil, kabiliyetsiz mahaldedir.

Yanlış Anahtar ve Açılmayan Kapı Misali

Bir kapının doğru anahtarı vardır. Fakat kişi başka bir anahtarı zorla kilide sokar. Kapı açılmaz, anahtar kırılır, kilit bozulur. Şimdi “Niçin kapı açılmadı?” diye şikâyet edecekse, kusur kapıda değil, yanlış anahtarı kullananındadır. Allah her sebebi her neticeye anahtar yapmamıştır. Rızık için çalışma gerekir, şifa için doğru tedavi gerekir, ilim için doğru usul gerekir, mahsul için uygun toprak gerekir. Yanlış sebebe sarılıp doğru netice beklemek, yanlış anahtarla kapı açmaya çalışmak gibidir.

Çorak Kalp ve İlim Misali

Bir talebe ilim meclisine gelir. Hoca güzel anlatır, kitap sağlamdır, ders kıymetlidir. Fakat talebenin kalbi kibirli, dikkati dağınık, niyeti bozuk, gayreti zayıf ise o ilimden istifade edemez. Burada kusur ilimde değildir, hocada da olmayabilir; kusur talebenin kabiliyetsizliğindedir. Yağmur rahmettir; fakat taşın üstünde çiçek bitirmez. İlim de rahmettir; fakat kibirli kalpte meyve vermez.

Yanlış Usul ve Neticesiz Dua Misali

Bir insan dua eder; fakat duasının içinde acelecilik, isyan, haramda ısrar, hikmete razı olmama ve sebepleri terk etme varsa, istediği netice gecikebilir veya hiç verilmez. Burada dua sebebine kusur karışmıştır. Dua ibadettir; neticesini yaratmak Allah'a aittir. Fakat kul, duayı bir emir verme makamı gibi görürse, “Ben istedim, hemen olmalı” derse, kusur kendi anlayışındadır. Allah bazen istediğini verir, bazen daha hayırlısını verir, bazen de belayı def eder. Kul bunu göremeyince şikâyete düşer.

Ticaret ve Yanlış Pazar Misali

Bir tüccar güzel bir mal üretir ama onu yanlış pazarda, yanlış zamanda, yanlış fiyatla satmaya kalkar. Sonra zarar edince “Rızkım niye daraldı?” diye şikâyet eder. Halbuki ticaret sebepler dairesidir. Rızkı veren Allah’tır; fakat Allah ticarete hikmetli sebepler koymuştur. Piyasa araştırması, kalite, güven, zamanlama, helal kazanç, müşteri ihtiyacı gibi şartlara riayet edilmezse zarar doğabilir. Kusur rızkın sahibinde değil, kulun yanlış sebep kullanımındadır.

Sel ve Bozuk Kanal Misali

Yağmur rahmettir. Fakat şehirde kanalizasyon bozuksa, dere yatakları kapatılmışsa, tedbir alınmamışsa, aynı yağmur sele dönüşür. Burada gafil adam yağmura kızar. Halbuki yağmur rahmet olarak gelmiştir; zarar çoğu zaman insanların tedbirsizliğinden, yanlış şehirleşmeden ve sebeplerin kabiliyetsiz hâle getirilmesinden doğmuştur. Kusur rahmette değil, rahmeti taşıyacak zeminin bozulmasındadır.

Ateş ve Dikkatsizlik Misali

Ateş yemek pişirir, ısıtır, demiri yumuşatır, nice işe hizmet eder. Fakat insan tedbirsiz davranırsa ateş evi yakar. Şimdi yanan adam ateşe kızar; şikâyeti ateşe yönelir. Zaten ateşin kabiliyeti yakmaktır. Allah ateşi yakıcı bir sebep olarak yaratmıştır. Kul onunla hikmet dairesinde muamele etmekle mükelleftir. Ateşi yanlış yerde, yanlış şekilde kullanırsa kusur ateşin tabiatında ve insanın tedbirsizliğinde görünür.

Ayna ve Çirkin Görüntü Misali

Bir ayna paslı, kırık veya eğri ise karşısındaki güzel yüzü çirkin gösterir. Kimse güzel yüze kızmaz; aynanın bozukluğunu anlar. Sebepler de bazen ayna gibidir. Allah’ın filindeki hikmet, rahmet ve güzellik, sebebin dar, eksik ve bozuk kabiliyetinde çirkin görünür. Gafil insan aynadaki bozuk görüntüyü hakikat zanneder; arif insan aynanın kusurunu görür.

Netice

Demek sebepler, gafil insanın şikâyetini doğrudan Allah’a çevirmesine mani olan perdelerden biridir. Çünkü hâdiselerin çirkin görünen yüzü çoğu zaman sebebin kabiliyetsizliğinden, kulun yanlış tercihinden, tedbirsizliğinden veya sebebin sınırlı mahiyetinden doğar. Allah’ın yaratması ise hikmet, rahmet, adalet ve imtihan sırrı içindedir. Mümin, şikâyete acele etmez; önce sebebe, kendi tercihine, kabiliyetine, tedbirine ve hâdisenin arkasındaki hikmete bakar.